

JOŠ JEDNA GLAGOLJSKA VERZIJA LEGENDE O SV. ALEKSIJU

Biserka GRABAR, Zagreb

Novopronađeni glagoljski rukopisi i njihovi opisi donose proučavateljima hrvatske srednjovjekovne književnosti uvijek nova i ugodna iznenađenja. Tako je bilo i s glagoljskim rukopisnim zbornikom iz 1617. koji se čuva u Biblioteca Communale u Sieni pod signaturom F. V. 6, gdje je zaveden kao *Dijalozi Grgura pape*. U svom pregledu glagoljskih rukopisa izvan zemlje prva se sadržajem tog rukopisa pozabavila A. Nazor koja je utvrdila da osim *Dijaloga* sadrži i neke druge tekstove, među kojima na f. 138r-142v i jedan tekst legende o sv. Aleksiju.¹ Budući da se radi o jedinom zasad poznatom potpunom glagoljskom tekstu legende o sv. Aleksiju, koji i zbog svojih stilskih i jezičnih osobitosti zavređuje našu pažnju, smatrala sam potrebnim da se ponovno vratim pitanju te legende o kojoj sam već objavila studiju s tekstom legende iz rukopisa glagoljske Berčićeve zbirke.²

Prema svom osnovnom sadržaju naš tekst kao i objavljeni pripada tzv. bizantskom tipu legende u koje je potku pisar, s vrlo razvijenim osjećajem za stilsko oblikovanje, utkao i neke elemente zapadne tradicije. Rijetki tragovi crkvenoslavenskih oblika u prijepisu, u kojemu preteže narodni jezik s nekim lokalnim obilježjima vrbničkog govora pisca Mikule Hodanića,³ svjedoče da je u njegovoj osnovi bio crkvenoslavenski predložak. Jedan od takvih tragova je nedvojbeno staroslavenska riječ *klevrētъ* potvrđena u njezinu ikavskom obliku *klevritъ* 141r. Taj lekssem koji se općenito smatra starijim od njegovih sinonima *rabъ* i *sluga*⁴ pisaru vjerojatno više nije

¹ A. Nazor, Hrvatskoglagojski rukopisi izvan domovine, Istra, br. 3-4, Pula 1980, 62.

² B. Grabar, Legenda o sv. Aleksiju u hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti, Slovo 27, Zagreb 1977, 61-84.

³ Kao pisac Sienskog glagoljskog rukopisa spominje se Mikula Hodanić iz Vrbnika. Usp. A. Nazor, n. dj., 52-53.

⁴ Usp. B. Grabar, n. dj., 71.

bio poznat pa ga je stoga ostavio u njegovu izvornom obliku. Crkvenoslavizmom možemo svakako još smatrati prilog *odъsudu* (*ne imать iziti odъsudu* 139r), grčke kalkove *edinomužica* (*upodoblju se pustinoj edinomužici* 140r), *domočedacъ* (*imiše slug' domočedac' 138r*), ptc. prez. akt. *nevidimi* (*glasъ nevidimi* 140v), primjere dativa apsolutnog kao što su *prebivšu Aleksu* 139r ili *mnogu že trudu bivšu* 142v, te poneke oblike kao npr. instr. sg. *ženoju svoeju* 138r koji pisar katkad upotrebljava, možda i kao sredstvo stilskog variranja, pored češćih posve čakavskih instrumentalna: *sa svojum' ženumbъ Aglaešumbъ* 138r, *svojumbъ materijumbъ* 140r, *s m(a)terumbъ* 141v, *podъ skalu* 141r, *podъ skalumbъ* 141r itd. Pretpostavku o crkvenoslavenskom predlošku još jasnije potvrđuju primjeri pogrešaka koje su mogle nastati samo na osnovi crkvenoslavenskog predloška. Takav primjer nalazimo u III gl. gdje je govor o tome kako je Aleksije napustivši Rim doplovio do grada Laodiceje što je u slavenskom prijevodu, koji citiramo prema objavljenom glagoljskom tekstu iz Berčićeve zbirke (= Bč) izraženo rečenicom: *dop'lu grada Ladokie rekomago Mag'narêê*. Aorist *doplu* uz koji dolazi bespredložni genitiv cilja pisar očito nije razumio pa ga ispravlja, shvativši ga pogrešno, u *do polъ*. Tako u njega navedena rečenica glasi *do polъ grada Ladokie ide* 138v. Vrlo je karakterističan primjer u VII gl. gdje prema grčkom *εὔξεται τῆ Ῥώμῃ*, tj. »da se pomoli za Rim«, već najstariji slavenski prijepis iz Zlatostruja⁵ ima *да помолитъ сѧ за мѣръ*, gdje je *mъrъ* bez dvojbe nastao metatezom od *rimъ*. Ista pogreška zabilježena je na tom mjestu i u našem glagoljskom prijepisu što jasno govori u prilog tome da se naš pisar služio slavenskim prijepisom u kojemu je već došlo do spomenute zamjene.

Prema *сѧ оцѧ всѧа въселѧнѧа*, kako imaju ćirilski rukopisi (u glagoljskom tekstu Berčićeve zbirke taj dio teksta nedostaje), moglo bi se možda protumačiti u IX gl. i to da je pisar Aleksijeva oca Eufemijana kojega, slično kao i ostali slavenski tekstovi, zove *Evpeminiêнь* odnosno *Epemîêнь*, *Evpeminiêнь* i *Ĵevpemi-nîêнь* odjednom prozvaio *Selenijъ* (*ovo e otacъ tvojъ Selenijъ* 141v) i u skladu s time odmah malo dalje *Sela* (*ženi Seli* 141v) što pokazuje da nije pravo razumio stl. riječ *vselenaja*. Zanimljivo je također da za crkvenjaka kojemu se javila Bogorodica da ga upozori na »čovjeka Božjega« naš prijepis upotrebljava kao i Berčićev glagoljski riječ *santizъ*, odnosno pogrešno *antizъ* (*javi se va sni antizu* 139r i *ide santizъ* 139r) što na neki način povezuje naša dva glagoljska prijepisa kao jedina u kojima je potvrđena riječ *santizъ* umjesto grčke posuđenice *paramonarъ* koju imaju svi ostali slavenski prijepisi. Iz ovoga međutim ne slijedi zaključak da naša dva glagoljska rukopisa stoje u neposrednijoj vezi. Čini se dapače da je srodstvo našeg prijepisa s gla-

⁵ Ćirilski tekst Zlatostruja izdala je V. P. Adrianova, *Житіе Алексѧя человѧка Божія въ древней русской литературѧ и народной словесности*, Petrograd 1917. (Slavistic printings and reprintings, 165, Mouton, the Hague-Paris 1969).

goljskim prijepisom Berčićeve zbirke dalje nego s nekim ćirilskim rukopisima. Neka naime mjesta koja vjernije odražavaju original ne mogu se objasniti na osnovi prijepisa Berčićeve zbirke jer u njemu nedostaju ili se znatno razlikuju, dok svoju korespondentu nalaze u ćirilskim prijepisima. Radi ilustracije donijet ćemo nekoliko primjera navodeći najprije tekst iz Berčićeve zbirke (Bč), zatim izdani ćirilski tekst Adrijanove (A) i na kraju glagoljski Sienski prijepis (S) i grčki original.

II gl. Bč: *I v'zve(se)li se žena ego o s(love)se muža svoego g(lago)-ljući: »Da uslišit' B(og)ъ s(lovo) tvoe!«*

A: И ВЪЗВЕСЕЛИ СЯ ЖЕНА О СЛОВЕСѢ МУЖА СВОЕГО ПАДЕ НА НОГУ ЕГО ГЛАГОЛЮЩИ: ДА УСТАВИТ БОГЪ СЛОВО ТВОЕ

S: *I vezveseli se žena o besedi toi vele kruto i pade na nozi nega gov(o)r(e)ći: »Da ustanovitit' (sic!) Go(spo-di)нь B(og)ъ gov(o)r(e)nie tvoe!«*

Καὶ εὐφράνθη ἡ γυνὴ ἐπὶ τῷ ῥήματι τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ δραμοῦσα ἔπεσεν ἐπὶ τοὺς πόδας αὐτοῦ [λέγουσα]:
Στήση ὁ Θεὸς τὸν λόγον [σου]

VI gl. Bč: *priēt' budet' v' domu moem'*

A: ОУЧАСТНѢ ИМАТЬ ВЪЗЪАТИ ЕЗ ДОМОУ МОЕМЪ

S: *učestvie bude imiti u domu moemъ*
ἐκ τοῦ οἴκου μου λήψεται κληρονομίαν

VI gl. Bč: *I davaite emu ot moe ēdi*

A: ДАВАЙТЕ ЖЕ ЕМОУ ОТ МОЕГО ХЛѢБА И ТРАПЕЗЫ

S: *I daŭte mu ođь moega ŭdeniē fisti i od stola moga*
ἀλλ' ἐκ τῆς τραπέζης μου ἐσθιέτω

Navedeni primjeri pokazuju, ako ih pobliže analiziramo, da osim tekstualnog slaganja s prijepisom A kao predstavnikom ostalih ćirilskih prijepisa, ima i neznatnih razlika u odnosu na oba citirana prijepisa, koje proizlaze, što će drugi primjeri bolje ilustrirati, iz pisareve kreativnosti i njegova slobodnog odnosa prema tekstu koji prepisuje. Autor našeg prijepisa svoj predložak u najmanju ruku jezično »posuvremenjuje«, a nerijetko stilski dotjeruje i mijenja. Tako je npr. u II. gl., gdje je možda već u prvotnom prijevodu došlo do zbruke u redosljedu događaja u vezi s Aleksijevim vjenčanjem⁶: *I uvezavše čr'tok', ven'čaše i s(ve)timi svećeniki crkve s(ve)t(a)go Pontifata. I v'ved'še ê v' črtogb, veseliše se do noći v(a)sъ d(a)nb*, koju kao Bč imaju slično i ostali prijepisi, sasvim slobodno prepričao: *I kada ga oženista vavedosta nisu v ložnicu i vinčaše nisu i sa svitlimi svjetilniki vavedoše nisu v crikavъ s(ve)toga Bonifaciê i veseliše se do noće*, pri čemu je izraz *s(ve)timi svećeniki* zamijenio po zvučnosti bliskim izrazom *sa svitlimi svjetilniki* koji uostalom bolje odgovara opisu pravog svadbenog ugođaja. Da bi postigao veću živost u pričanju i tako izvršio jači utisak na čitaoca, naš pisar često varira u stilskom izrazu. Od stilskih sredstava kojima se pritom služi najčešći je i najobičniji polisindet: *I imiše slug domočedac'... I ne imiše dice* 138r, *I spomenu ju Go(spodi)nb B(og)b...* *I začê i porodi sina... I yazveselista se* 138r, *A ona že reče... A onъ reče... A ona sažali se... I t(a)ko ne oskvarni se... i ednu tajnu reče nof. I izide vanъ* 138v. Neovisno o svom predlošku pisar se služi i stilskim ponavljanjem kao jednim od načina da istakne bilo emotivnost, kad npr. zaručnica tužeći što ju je Aleksije ostavio ponavlja: »*Aleksio, Aleksio, perlo moê prelipa*« 140r, bilo neku akciju ili stanje kao kad npr. kaže: »*čtući dakle hartu onu, čtući doide na one riče*« 141v, ili »*vidi ga... daržeća hartu u ruci, kako sprida rekosmo, u ruci svoei*« 141r. Da razbije jednoličnost u ponavljanju istih riječi i oblika, pisar se koristi sinonimijom, morfološkim varijantama, različitim poretком riječi i sl. Tako npr. za slugu u kući Aleksijeva oca upotrebljava jedanput stsl. izraz *domočedьcbъ* (*imiše slug' domočedac'* 138r), a odmah malo dalje hrvatski izraz *domaći* (*odb domaćihъ moiъ* 139r), gdje u oba slučaja prvotni tekst ima *domočedacъ*. U drugom slučaju isti pojam opisuje s dvije riječi od kojih je jedna staroslavenska, a druga narodna kao u primjeru *da ih biše to dēvlъ nastavilъ i naučilъ* 140r, koji je u njegovu predlošku vjerojatno glasio kao u Bč i ćirilskim prijepisima, doslovno prema grčkomu: *ê(ko) d'êvlim' naučeniem' to emu bivaet'*. U stalnom nastojanju da se oslobodi robovanja predlošku, naš se pisar koristi svakom pa i najmanjom mogućnošću da se izrazi drugačije nego što mu diktira predložak. Tako npr. kad opisuje kako je otac našao mrtvog Aleksija s pismom u ruci jedanput kaže da ga je našao *daržeći hartu u rukahъ* 140v, drugi put *daržeća hartu u ruci* 141r, a treći put *kako hartu darži u ruki svoei* 140r, pri čemu prvi i zadnji primjer nije uopće potvrđen u izvornom tek-

⁶ Usp. B. Grabar, n. dj., 66-67.

stu. Osim što varira u oblicima, osobito kad se ista riječ ponavlja u neposrednoj blizini kao u primjeru *podb skalami* 140v, *podb skalu* 141r i *podb skalumь* 141r, pisac se služi, da izbjegne ponavljanje, i inverzijom kao u primjeru *dašte mu odb moega fideniē fisti i od stola moga* 139v. U potvrdu navedene tvrdnje spomenut ćemo još da npr. neodređeni glagolski oblik prvotnog teksta *g'da bis(i) vr(ê)me ženiti ego* (Bč) zamjenjuje imenicom *kada pride vrime k ženitvi nega* 138r, umjesto participa upotrebljava u jednom slučaju određeni glagol, kao npr. *vazmi i shrani* 138v umjesto *vazam'ši shrani* Bč, u drugom pak slučaju imenicu, pa tako umjesto prvotnog *B(ož)je stv(o)riv' i n(e)bo i z(eml)ju* (Bč) ima *B(ož)je stvoritelju n(e)ba i zemle* 138v. U kojoj je mjeri naš glagoljaš bio kreativan dokazuju posebice ona mjesta koja dodaje osnovnom tekstu i za koja, kako se čini, nije imao direktnog uzora. U odnosu na preostali dio teksta ta mjesta nisu doduše brojna, ali je tim značajnije da se upravo ona odlikuju posebnim bogatstvom stilskih figura i pjesničkog izraza. Od uobičajenih stilskih sredstava pisar se tu najčešće služi metaforom i usporedbom. Tako npr. Aleksije u svojoj prvoj bračnoj noći moli Boga da ga izbavi iz ove suzne doline (*odb sego salznoga dola* 138v), tj. od života na tom svijetu. Taj danas dosta uobičajeni pjesnički izraz bio je pisaru vjerojatno poznat iz molitve *Zdravo kraljice* koju je kao svećenik dnevno molio izgovarajući riječi: »K tebi vapijemo prognani sinovi Eve tugujući i plačući u ovoj suznoj dolini«. Da bi naglasio što za zaručnicu i roditelje znači Aleksije, pisar se na više mjesta u tekstu poslužio izrazima: *zjenica oka*, *svjetlost očiju*, *svijetlo sunce*, kojima se označava ono što je čovjeku najvrednije i najdraže u životu. Tako zaručnica, zavjetujući vjernost svom odbjegli mužu, obećaje da će ga čekati dok ne sazna kamo je nestao: »*moj predragi Aleksio, zjenica oka moga*« 140r. Zjenicom očiju naziva Aleksija i otac u prekrasnoj tužbalici zbog sinovljeva nestanka. »*Sinko moi predragi Alekse, zenico očiju moeju*« 140r, tuži otac, a kad sazna za smrt svoga sina plače »*Uvi mni, sinko mojъ, predragi Aleksio, Aleksio voine starosti moee, zenico očiju moeju*« 141v. U spomenutoj tužbalici koje nema u kanonskim tekstovima legende, a koju je pisar vjerojatno umetnuo da bi jače istakao veličinu Aleksijeve kreposti i postojanosti u odluci da se ne otkrije svojim premda je svakodnevno bio svjedokom njihove duboke boli, jadicuje majka: »*Uvi mni, sinko moj Alekse, sunce moe prelipo i svitlo*« 140r, dok ostavljena žena, uspoređujući se s ledenim mramorom, tuguje: »*Aleksio, Aleksio, perlo moê prelipa i kruno glavi moee, k(a)ko ti mene ostavi da se pripodobihъ k mramoru studenomu*« 140r. Na drugom opet mjestu moleći ljude koji su se okupili oko mrtvog Aleksija da joj naprave mjesta kako bi mogla vidjeti sina, majka naziva Aleksija »svjetlošću očiju i utjehom svoga srca« (*svitlostь očiju moeju, utišenje sarca moga* 142r). Da bi izrazio stanje u kojemu se nalazi Aleksijev otac dok prati odar svoga sina, pisar uspoređuje njegov nesiguran hod s teturanjem pijanca (*kolimbaše se kako p'ěnb* 142r).

Literarna kreativnost našega pisara dolazi do izražaja posebice u opisu scene u ložnici. Naime, općepoznata scena prve bračne noći, koju Aleksije provodi u razgovoru sa zaručnicom kojoj odaje neke tajne i predaje joj prsten kao zalag da će Bog biti među njima, proširena je pojedinostima koje nam nisu poznate iz drugih tekstova pa ih možemo smatrati interpolacijom našeg glagoljaša. Jednu sitnu pojedinost koja nije zabilježena u ostalim verzijama nalazimo već u prvoj rečenici scene u ložnici kad Aleksije uz prsten, koji spominju svi tekstovi, poklanja zaručnici i »*pasъ zlatъ biserom narišēnъ*« 138v. Ideju za ovaj dodatak crpio je naš pisar najvjerojatnije u zapadnoj tradiciji legende o sv. Aleksiju s tom razlikom što je u nas govor o bogato urešenom zlatnom pojasu dok se u nekim latinskim verzijama spominje kopča s pojasa. Nadalje se opisuje kako je Aleksije, pošto su ga stavili »*spati po običaju*« 138v sa ženom ustao na molitvu, te slijedi kratak dijalog između Aleksija i zaručnice u kojemu iz odgovora na zaručnicino pitanje »*Začъ ne ležišъ pri mani?*« 138v saznajemo za razlog njegova bijega od kuće: »*Ne hoćju oskvarniti tela moga. Imamъ Is(u)h(r)st)a komu poklanaet se duša moê*« 138v. Ovaj umetak završava konstatacijom: »*I t(a)ko ne oskvarni se b(la)ž(e)ni Aleksъ sa ženou svoeju*« 138v čime je izričito naglašena jedna od osnovnih karakteristika Aleksijeva asketskog života koji je svojim herojskim stupnjem izazivao udivljenje srednjovjekovnog čovjeka.

Osim spomenutih mjesta za koja nam nije poznat njihov izvor ima u glagoljskom prijepisu, kako smo već vidjeli, i takvih mjesta kojih elemente možemo doduše naći u zapadnoj tradiciji legende o sv. Aleksiju, premda ne i slaganje s određenim tekstom. Tako nam npr. nije poznato da li je u kojoj verziji točno sa svim topografskim podacima precizirano gdje je pristao brod kojim se Aleksije vraćao u Rim. Naime, u zapadnim proznim varijantama spominje se samo da je brod dotjeran u rimsku luku, dok naš glagoljski tekst proširuje tu informaciju navodeći ne samo ime rimske luke »*poratъ odb Oštrie podъ Rimъ*« 139v nego i udaljenost od Rima »*blizu Rima milъ · bi · (=12)*« 139v. Naš tekst jednako kao i zapadne verzije donosi i kronografski podatak o Aleksijevoj smrti koji u grčkim tekstovima nije zabilježen. Međutim, dok se kao godina Aleksijeve smrti većinom navodi 398. g., glagoljski tekst ima 410. g. uz koju je također napomenuto da je to bilo »*va vrime ladaniê s(ve)toga otca papi Inocenciê i Onoriê c(êsa)ra*« 142v. Poznato je da je papa Inocencije vladao od 401-417. g., pa prema tome podatak glagoljskog teksta više odgovara historijskim činjenicama nego godina smrti koja je zabilježena u zapadnim verzijama koje su nastale na osnovi latinske legende. Zanimljivo je napomenuti da se na spomenutim mjestima naš tekst potpuno slaže s hrvatskim tekstom legende što ga je Franjo Glavinić tiskao u svom djelu *Czvit Szvetih to yest sivot szvetih* (Mleci 1628, str. 130-131). Prema mišljenju H. Morovića taj je tekst, za koji nije uspio pronaći

direktni predložak, po svoj prilici sastavio sam Glavinić.⁷ Ostaje jedino pitanje, da li je Glavinić preuzeo te podatke iz glagoljskog teksta s kojim inače nema mnogo zajedničkog ili su oba crpila iz istog izvora, što zasad teško možemo tvrditi. Ipak, valja napomenuti da se Glavinićev i naš glagoljski tekst još na jednom mjestu gotovo potpuno slažu pa nije isključeno da stoje u nekoj međusobnoj vezi. Radi se o onom mjestu kad Eufemijan, upozoren glasom s neba, nalazi pod stepeništem u svojoj kući mrtva Aleksija.⁸ To mjesto koje u Glavinića glasi: »nayde pod Skalami ubogoga martua ležeči, ki obraz fuknyom pokriuen darfafe fuoy; i hartu u ruki upisanu, kruto stisnutu«, gotovo je identično s glagoljskim »i naide podь skalami svoimi ubogoga martva ležeći ki obrazь suknomь imiše pokarvenь i daržeći hartu u rukaһь napisanu kruto daržeći stisnutu« 140v. Na izvjesnu vezu naših dvaju tekstova upućuje i činjenica da se u Glavinićevu tekstu slično kao i u glagoljskom, o čemu smo već govorili, spominje pojas urešen zlatom i biserom (*pas yedan, bogat zlata i bijera*) što ga Aleksije poklanja zaručnici.

Trag zapadne tradicije vidimo i u tom što se u tekstu na više mjesta spominje papa, i to sasvim općenito kao »s(ve)ti ot(a)caь papa« i tek na kraju poimence kao papa Inocencije, poznat iz latinske legende. U grčkoj se naprotiv legendi spominje rimski arhiepiskop Markijan, pod kojim pisac očito podrazumijeva papu, što je vidljivo iz izraza οὗτος πατήρ τῆς οἰκουμένης ali koji kao historijsko lice, za razliku od pape Inocencija, nije postojao. Markijanovo se ime ipak jedanput javlja u primjeru: *Jošće stoeću Markinu biskupu i s(ve)ti otcaь papa i c(êsa)rbь 140v*, što je još jedan dokaz da je podloga našem tekstu bila bizantska legenda koju pisar proširuje elementima iz drugih, nama ne uvijek poznatih izvora. Tako u navedenom primjeru spaja istočnu i zapadnu tradiciju navodeći Markijana i papu kao dvije različite osobe, a istovremeno od nje odstupa, spominjući samo jednog cara, pod kojim misli na Honorija, što je očito iz završne rečenice »va vrime ladaniè s(ve)toga otca papi Inocenciè i Onoriè c(êsa)ra« 142v, dok je u bizantskoj legendi govor o dva cara – Honoriju i Arkadiju, koje naš glagoljski tekst spominje samo jedanput na početku legende. Samo jednog cara, i to Honorija, za kojega odmah u uvodu kaže da je bio »velikoga Theodosia sin«, spominje i Glavinić te se u tom također slaže s našim glagoljskim prijepisom. Ovdje želimo upozoriti još na jedan zajednički elemenat s Glavinićem koji nije sadržan u kanonskom tekstu legende, a za

⁷ Hrvoje Morović, *Legenda o Aleksiju u starijoj hrvatskoj književnosti*, Građa JAZU 29, Zagreb 1968, 445.

⁸ Stepenište kao mjesto pod kojim je Aleksije proveo život u očevoj kući, a koje se još danas pokazuje u svećevnoj crkvi na Aventinu u Rimu, postalo je dio zapadne tradicije, premda ne možemo reći kad se prvi put javlja u tekstovima. U svakom slučaju u najpopularnijem tekstu iz zbirke *Legenda aurea* nema još spomena o stepeništu.

koji nam uz veliki broj verzija nije bilo moguće utvrditi izvor. Naime, Aleksije u pismu u kojem je opisao pojedine etape svog životnog puta posebno ističe, premda o tom ranije nigdje nije bilo govora, »k(a)ko pohodi Er(u)s(ali)mь i one mesta s(ve)-ta kadi bi Is(u)h(rьst)ь« 140r. Pohod svetim mjestima spominje i Glavinić, ali u drugom kontekstu na samom početku legende kad u vezi s Aleksijevim bijegom kaže da je najprije pohodio »Ierusalim, Bethsem, Nazaret, goru od Siona i jua mista kuda Ijukarst spasitely hodi nafs«, i tek nakon 14 godina došao u Edesu.

Na kraju treba još napomenuti da se naš glagoljski prijepis razlikuje od kanonskog teksta legende i po tom što umjesto tradicionalnih 17 godina navodi na dva mjesta kao vrijeme koje je Aleksije proveo u očevoj kući nakon svog povratka samo sedam godina.

U svojim dosadašnjim izlaganjima dotakli smo se usput i jezika našeg prijepisa za koji smo sasvim općenito konstatali da je pretežno narodni s nekim osobinama krčkog vrbničkog govora i s rijetkim crkvenoslavenizmima o kojima je već bilo govora. Ne ulazeći u njegovu potanju analizu, osvrnut ćemo se samo na one pojave koje su karakteristične za ovaj prijepis.

Na planu fonetike valja posebice istaći da je vokalno *r* zabilježeno samo u primjerima *trplaše* 141r, *strpleno* 140r i jedanput kao sekundarno vokalno *r* u *prnese* 140r, dok se u svim ostalim slučajevima redovito javlja s popratnim *a* i rjeđe *e*: *čarnu* 140r, *martva* 140v, *parsi* 141v, *sarca* 141v, *marvicь* 139v, *oskvarniti* 138v itd., te *terzaše* 141v pored *tarzati* 141v, *deržeće* 142r pored *daržeći* 140v. Ista je situacija s vokalnim *l* koje se gotovo redovito javlja sa sekundarnim vokalom *a*: *obalčeni* 138r, *salznoga dola* 138v, *malčanie* 140v, *palnь* 139r, *ispalneniemy* 138v, *palkь* 140v, ali ima jedna potvrda i za njegov prijelaz u *u* u primjeru *sunce* 140r pored *salnce* 139r. Zanimljivo je također da se stsl. prijedlog *vъ* realizira: kao *v* (*v snu* 139r, *v' pritvori* 139v), kao *va* (*va tomь listu* 141v *va vsemь* 139r) i kao *u* (*u duši* 139r, *u domu* 139v). U vezi s refleksom »jata« koji je u našem spomeniku pretežno ikavski treba napomenuti da su potvrđena i dva slučaja, ako se ne radi o pogrešci, u kojima *i* dolazi umjesto izvornog *e*, i to u primjeru 2. sg. imp. *vavidi* 139r umjesto *vavedi* i ak. pl. sr. r. *vilika* 141r umjesto *velika*. Karakteristično je također da se u našem tekstu pored glasa *a* kao zamjene za poluglas u nekoliko primjera javlja i glas *e* tako da uz *vazveselista se* 138r imamo *vezveseli se* 138r, uz *pahajući* 140v prema stsl. *pъhati* imamo i *pehahu* 141r, uz zamjenicu *ča*, koja je više puta potvrđena dolazi dvaput i *če* 140v, 141v, a jedanput je potvrđeno, ukoliko se ne radi o pogrešci, i na kraju riječi u primjeru *vase* 139v za gen. zamjenice *vi*. Od ostalih pojava navodimo samo sporadički potvrđen prijelaz *o* u *u* u primjerima *iščemu* 141r prema *iščemo*, i *rečenu* 142v prema *rečeno* te zamjenu stsl. *o* s *o* u primjeru *prikosnoh se* 139r prema stsl. *prikosnohъ se*. Na kraju valja još upozoriti na dva neobična slučaja pridjevanja neke vrste protetskog *v* riječima koje po-

činju na suglasnik *s*, u primjerima *vsrete* 138v umj. *srete* i *vsemu* 142v umj. *semu*.

Od oblika navodimo samo one koji se po svojoj tvorbi izdvajaju od ostalih, te su prema tome i karakteristični za ovaj spomenik. Takvi su prije svega dosta rijetko potvrđeni oblici imenica ženskih *i*-osnova s nastavcima *ja*-osnova kao što je primjer gen. sg. *noće* 138v i čak tri puta potvrđen ak. pl. *riče* 140r (2x), 141v. Za instr. sg. imenica ž. r. *a*- i *r*-deklinacije karakteristični su ovi oblici: *podь skalu* 141r, *pod skalumь* 141r, *sa svojum' ženum' Aglaešumь* 138r, *svojumь materijumь* 140r, *m(a)terumь* i *svojumь zaručenicumь* 141v. Za nom. sg. potvrđen je pored imenice *mati* 141v i mlađi oblik *materь* 140r, dok su za instr. pl. *o*-osnova potvrđeni osim redovitih oblika još i ovi oblici: *pasmь* 138r i *pred vratmь crikvenimь* 139v. U vezi s upitnom zamjenicom već smo rekli da se uz *ča*, koje je redovito u našem tekstu, javlja u nom. i *če*, karakteristično za vrbnički govor, a za gen. je potvrđen oblik *čese* 141v. Od glagolskih oblika navodimo samo rijedak primjer 3. pl. imperfekta *zamalknuhu* 141v u aorisnom značenju za koji Akademijin rječnik donosi samo dvije potvrde iz Glavinićeva *Cvita*: *zamuknuhu* i *zamuknahu*. Iz leksičkog blaga o kojemu smo već nešto više govorili, izdvajamo samo glagol *kolimbati se* (*kolimbaše se* 142r, *kolimbajući se* 142r) za koji Akademijin rječnik kaže da se u današnje vrijeme govori na Krku, dok za XVI st. donosi dva primjera iz hrvatskih protestantskih pisaca.

Kao zaključak možemo reći da tekst Sienskog glagoljskog rukopisa po većini svojih jezičnih osobina i osobito dodirnim točkama s kajkavskim dijalektom, ide u skupinu sjevernočakavskih govora. Upotreba pak zamjenice *če*, pojava vokalnog *r* s popratnim glasom *e* kao i zamjena poluglasa *s* *e* smještaju ga u Vrbnik iz kojega je uostalom i pisac rukopisa.

U vezi s tekstom koji izdajemo potrebno je dati još neke napomene. Glagoljski tekst se izdaje, kao što je već uobičajeno, u latiničkoj transliteraciji i s razrješenim kriticama. U transliteraciji se za »jat« uzima jedinstveni znak *ê*, za »đerv« znak *f*, a za »šta« znak *ć* koji se u ovom tekstu javlja isključivo u tom svojstvu. Dijelove teksta koji ne pripadaju kanonskom tipu legende tiskamo kurzivom. Varijante iz drugih tekstova u načelu ne donosimo osim u primjerima gdje su one relevantne za bolje razumijevanje ili za povijest teksta.

TEKST

138r Na dan' sv(e)toga Aleksa ispovidnika ki prihodi na ži (=17) ijuliê.

I. V gradi Rimi biše edan' č(lově)k' kruto bogat i Boga boeći se i blagoveran' imenem' Evpemiñiê' i dragi bi c(ěsa)rema rimskima. I imiše slug' domoćedac' tri tisuća u svitlih' i lipihъ svitahъ obalčeni¹ i sa zlatimi pasmi. I ne imiše dice sa svojom' ženumъ Aglaešumъ začь biše žena negova neplodna² i blagoverna i Boga boeća i vazda zapovedi Go(spodi)na B(og)a tvoraše i obsluživaše. Pošćaše se vse d'ni do devetoga časa. Postavlaše tri stoli v domu svoemъ: edanъ sirotamъ, a drugi vdovicamъ, a tretii ubozimъ i putnikomъ i nemoćnimъ. Sama že v deveti časъ okušaše hliba. I kada grediše v crikavъ molaše se ka Go(spodi)nu B(og)u gov(o)r(e)ći³: »Go(spodi)ne nisamъ dostoěna hoditi po zemli.« *I ne smiše očiju svoeju vazdvignuti n(a) n(e)bo.*

Biše že žena ego imenemъ Aglasiê vele B(og)a boeća i zapovedi G(o)spodi)na B(og)a obslužjuća i molaše se k Go(spodi)nu B(og)u gov(o)r(e)ći: »Spomeni me, Go(spodi)ne, nedostoinu rabu tvoju i dai mi plodъ odъ utrobi moee da bude v mojojъ starosti utiha duši moei!«

138v II. I spomenu ju Go(spodi)ñъ B(og)ъ po dobru diñiju nee. I začь i porodi sina *imenem Aleksa*. I vazveselista se ob nemъ i vzdasta hvalu Go(spodi)nu B(og)u. I kada bi vrime Aleksu učiti se *S(ve)tomu Pismu*, dasta ga v nauky. Šnairvo gramatici nauči se i crikvenoi ištarii. I bi mudarъ mnogo. I kada pride vrime k ženitvi nega, reče Eperiñiê' ot(a)съ ega k ženi svoei: »Stvoriva piřъ sinu naju Aleksu!« I vezvese/li se žena o besedi toi vele kruto i pade na nozi nega gov(o)r(e)ći: »Da ustanovitъ⁴ Go(spodi)ñъ B(og)ъ gov(o)r(e)nie tvoe ko reče: 'da stvoriva piřъ sinu naju Aleksu vzljublennomu' i da vzraduet se d(u)ša moê!« I zaručista nemu ženu *rimskoga grada* ce(sa)reva roda. I kada ga oženista vavedosta niju v ložnicu i vinčaše niju, i sa svitlimi svetilniki⁵ vavedoše niju v crikavъ

¹ Ostali slavenski tekstovi govore samo o svilenoj odjeći koju su nosili Eufemijanovi slugi (*V' sviľnihъ rizahъ*) Bč. — ² Tekst koji slijedi odnosi se u grč. originalu i u svim slavenskim tekstovima na Eufemijana. — ³ Originalno je na ovom mjestu govor o tom kako je Eufemijan išao u carevu palaču i pred sobom slao milostinju (*Kada iděše v' polaču cěsarevu, milostinju pred soboju šalaše* Bč). — ⁴ *ustanovitiť* orig. — ⁵ U drugim tekstovima ovdje je prema grčkom govoru o svetim svećeni-

s(ve)toga Bonificiê, i veselise se do noće. Vli(za)v že v ložnicu Aleksъ i se-
de na prestoli zlati i vazamъ parstень zlatъ i *pasъ zlatъ biseromъ nari-
šeny* i da zaručenici svoei i reče nojъ: »Vazmi i shrani *ovъ parstень i pasъ*
i budi B(og)ъ s nama dokle e vola Božiê.«

*I kada položiše eju spati po običaju, vsta se b(la)ž(e)ni Aleksъ odъ
ženi svoee i položi tri kamiki i poče klečati na nihъ moleći se ka Go(spodi)
nu B(og)u gov(o)r(e)ći: »Izvedi me, molim te, Go(spodi)ne, odъ sego
salznoga dola!« A ona že reče nemu: »Začъ ne ležišъ pri mani?« A onъ
reče k noj: »Ne hoćju oskvarniti tela moga. Imamъ Is(u)h(rъst)a komu
poklanaet se d(u)ša moê.« A ona že sažali se i poče misliti v sebi velmi. I
t(a)ko ne oskvarni se b(la)ž(e)ni Aleksъ sa ženoju svoeju.*

III. I ednu tajnu⁶ i reče noj. I izide vanъ iz ložnice i ide v komoru
svoju i vazamъ od bogataistva svoga nikoliko, i izide otaino iz Rima noći-
ju i ide v putъ svoi. I pride v *Kapadokiju*⁷ i naide v rici stoeći plavъ i vli-
ze va nju, i do polъ⁸ grada Ladokie ide. I izlize iz plavi i pomoli se k B(o-
g)u i reče: »B(ož)e stvoritelju n(e)ba i zemle, *ispalneniemy vsega dela se-
ga*, êko ti esi B(og)ъ svihъ, pomilovati i spasti. T(e)bi hvalu vzdaju v v(ê)ki
v(ê)kъ.«

139r I vstavъ v ta časъ i poide i vsrete edne osleniki i poide š nimi dokle
pride v Suriju.⁹ I kada pride v gradъ proda / vsa ka imiše i da ubozimъ. I
obalče se v hude svite i sidiše k(a)ko prišlacъ ubogi.¹⁰ I molaše B(og)a
neprestan'no i počaše odъ nedile do nedile i jdiše dvi unči kruha i dvi
vodi p'êše. I va vsemъ svoemъ životi vse noći ne spaše.

I iskaše ga v gradi Rimi i ne najdoše ga. I posla ot(a)съ negovъ iska-
ti ga *po vsihъ stranahъ i gradihъ* i ne najdoše ga. I kada pridoše slugi ne-
govi v jepeski gradъ¹¹ iskati ga i ondi odъ nihъ poče prositi almužna k(a)-
ko ubogi, i ne poznaše ga i daše mu almuštvo. Vidiv' e b(la)ž(e)ni
Aleksъ i pozna e i proslavi B(og)a i reče: »Hvalu ti vzdaju Go(spodi)ne
Is(u)h(rъst)e k(a)ko spodobil me esi almuštvo prieti odъ domačihъ mo-
ihъ.« I pridoše te slugi v Rimъ i poviđaše Go(spodi)nu svomu k(a)ko ne
najdoše ga.

cima koji su mladence uveli u crkvu. — ⁶ Bč i ostali imaju: *mnoge taine*. — ⁷ Ovaj lokalitet ima samo naš tekst očito greškom prema: *Kapetolê* što na tom mjestu s neznatnim varijantama u obliku imaju svi slavenski tekstovi. — ⁸ *dop'lu* Bč i ostali. — ⁹ *Edesi sur'skie* Bč. — ¹⁰ *k(a)ko i prosacъ* Bč. — ¹¹ *etesk' gradъ Mesopotamie*

IV. I slišavši to mati negova, bi vele kruto žalostna, i poide v postilju¹² svoju i otvori okance vzglav'ji svoemь. I prōstri predь nimь vriće popela nasipavši. I molaše Go(spod)na B(og)a gov(o)r(e)ći: »Ne imamь iziti odьsudu dokle ne uvimь o dragomь sini moemь edinoroenomь kamo mi se di ili kamo ide.«

I pokli rodil se bi sinь naju Aleksь ne prikosnoh se¹³ ot(a)сь k ženi svoei v grihь govoreći: »Moliva Go(spod)na B(og)a da nama shrani sina naju koga nama samь da.«

I prebivšu Aleksu ži (=17) letь v pritvori s(ve)te M(a)rie B(ogo)r(od)ice¹⁴ i ugoti B(og)u i s(ve)timь. I javi se va sni s(ant)izu s(ve)ta d(é)va M(a)r(i)ê B(ogo)r(od)ica, gov(o)r(e)ći: »Vavidi č(lovê)ka Božiega v crikavь Božiju, začь dostoêñь estь c(êsa)rstva n(e)b(e)skoga i začь *palnь e(stь) milosti Božie i milosti s(ve)te k(a)ko na glavi t(a)ko i u d(u)ši i v srcu*, i počivaetь D(u)hь S(ve)ti v nemь. I k(a)ko salnce siêetь va vsemь miri, i tako prosîê životь b(la)ženoga Aleksa.« I ide santizь išćući toga č(lovê)ka, i ne naide ga. I reče mu b(la)žena / B(ogo)r(od)ica: »Drugi č(lovê)kь¹⁵ ki sidi predь vratmi crikvenimi ubogi to e ta č(lovê)kь Boži.« I poide paki v pritvorь i naide ga.

V. I prie ga za ruku i vavede ga v crikavь. I ođtada služāše mu velmi. I proglašil se č(lovê)kь Boži va toemь gradu. I vidivь Aleksь da ga gredu otroci iskati odbiže od' grada toga i pride v Ladokiju i vlize v korabalь hotijući poiti v Tarsiju¹⁶ kadi ga ne znahu *da bi ga taščini svitovne ne obêli*. I voleju Božieju prignanь bi korabalь vetromь *u poratь odь Oštrie podь Rimь, blizu Rima milь bī (=12)*. I izlize is korabla i pride v Rimь i reče: »Živь Go(spod)ñь B(og)ь da se ne povimь nikomure, da v domь otca moega idemь, začь i tu jure neznanь esamь.« *I prišadь k domu otca svoga* i vidi otca svoega greduća odь polače va vtime obeda. I prišadь pokloni mu se do zemle i reče mu: »Go(spod)ne pomilui ubogoga stranika i ne pusti me z dvora tvoega da se nasiću i ja s rabi tvoimi i odь marvicь padajućihь odь stola tvoega. B(og)ь tvojь da te bl(agoslo)vi i dela tvoê i da ti da c(êsa)rstvo n(e)b(e)skoe ko imašь i na ovoj zemli.« I otacь ne pozna ga da e sinь negovь.

Bč. — ¹² *ložnicu* Bč. — ¹³ Rečenicu koju je pisar počeo, za razliku od Bč, u upravnom govoru, nastavlja u nepravnom. — ¹⁴ U tekstu slijede riječi: *i javi se va sni* koje su ovdje pogrešno umetnute, što je zapazio i sam pisar pa ih je označio zagradama kao suvišne. — ¹⁵ *Ubogi* Bč. — ¹⁶ U svim ostalim tekstovima je ovdje govor o Tar-

VI. Slišav že tu ričъ Evfreminiêňь o(ta)сь negovъ odъ stran'nika, i tudie vavede ga v domъ svoi. I reče otrokomъ svoimъ: »Ki odъ vase oće služiti ovomu ubogomu stranniku? I ki ugodí nemu živъ Go(spodí)ňь B(og)ъ da slobodanъ budetъ i učestvie bude imiti u domu moemъ. I v pritvori vhoda moega stvorite mu hižu da vhodečъ i ishodečъ gledam nega. I dajte mu odъ moega jideniê jisti i od stola moga.« I stвориše slugi k(a)ko zapovida nimъ go(spodí)ňь.

140r Mati že nega imijući setovanie ne izide iz ložnice svoee *odkle izgubi sina svoga predragoga Aleksa*. A nevesta nee staše predъ nju i reče: »Do semarti moe ne /izidú odъsudu, na garlici upodoblju se pustinnojъ edino-mužici. To ja strplju dokle ne uvimъ kamo ide ili kamo se di *mojъ predra-gi Aleksio, zenica oka moga*.«

Otroci že po vse dni i večeri činahu pakostъ Aleksiju pahaјуći ga nogami. Druzi že zdeli peruče pomie metahu na nega. Vidiv že mužъ Bo-ži Aleksъ da ih biše to děvľь nastavilъ i naučilъ s radostiju i s veselieňь sve priemaše i tarplaše.

I sta u dvoru o(t)ca svoga ·ž· (=7) letъ¹⁷ k(a)ko neznanъ gdo bi bilъ. *A viêše mnogo kratъ svoega o(t)ca i materъ i zaručenicu u čarnu ru-hu hodeći žalostni i gorko plačući i uzdišući i sina svoga predragoga zazi-vajući i govoreći. I gov(o)r(a)še o(ta)сь: »Sinko moi predragi Alekse, ze-nico očiju moeju.« A mati gov(o)r(a)še: »Uvi mni, sinko mojъ Alekse, sunce moe prelipo i svitlo!« A zaručenicu negova gov(o)r(a)še: Aleksio, Aleksio, perlo moê prelipa i kruno glavi moee, k(a)ko ti mane ostavi da se pripodobihъ k mramoru studenomu!« I to videći i slišajući s(ve)ti Aleksъ ne oti se obêviti, nego staše strpleno v milosti Božie.*

140v I kada bi ugodno Go(spodí)nu B(og)u da se prestavi odъ ovoga svita da vazme d(u)šu negovu k sebi, i reče b(la)ž(e)ni Aleksъ ka otroku ki mu služaše: »Brate, parnesi mi hartiju i čarnilo!« I pr'nese mu. I va-zamši napisa otaine riče ke imiêše (s otce)ňь svoimъ i svojumъ materi-jumъ i riče ke reče k svoeјъ zaručenicu v ložnici, i k(a)ko foi da zlati par-stenъ i pasъ. I vse svoje živlen(ie)¹⁸ napisa na onomъ listu, i k(a)ko *pohodi Er(u)s(alí)ťь i one mesta s(ve)ta kadi bi Is(u)h(rъst)ъ da ga pozna otcъ i mati da e v istinu ono sinъ niju Aleksъ, i k(a)ko sta u dvori niju ·ž· (=7) letъ. I zaručenicu ga / v istinu pozna.*

su Cilicije (v' *Tar's Kilikiju* Bč). — ¹⁷ U grčkom i u slavenskim tekstovima govori se o 17 godina. — ¹⁸ Ovdje prestaje tekst Bč.

VII. I bi v' edań dań nedilni po svařen'i s(ve)te mise. I jošće stoeću Markinu biskupu i s(ve)ti otcъ papa i c(ěsa)ръ i vař' palkъ rimske crkvi, i slišaše¹⁹ glasъ nevidimi gov(o)r(e)ći: »Pridite ka mni vsi trudeći se i ja vař' spokoju.« I to slišeći, čudiše se svi i užasiše se²⁰ i padoše nici na zemlju moleće se i gov(o)reće: »Go(spodi)ne, pomilui naš!« I tada drugi glasъ slišaše g(o)v(o)r(e)ći: »Poiščite č(lově)ka bož'ega da se moli za mirъ!« *I to biše v crkvi s(ve)toga Petra. I tu biše otcъ s(ve)t(o)ga Aleksa. I sabraše se vsi v crkavъ s(ve)toga Petra moleći se ka G(ospodi)nu B(og)u da imъ da viditi č(lově)ka bož'iega. I bi glasъ s n(e)b(e)se gov(o)r(e)ći: »V domu Evreminiěni, tu e č(lově)къ bož'ji.«*

I obrati se c(ěsa)ръ i reče k Ĵevreminiěnu: »V domu tvoemъ imašъ t(a)kovu blagoditъ. Začъ nisi namъ povidalъ?« I reče Evreminiěń: »Živъ Go(spodi)ńъ B(og)ъ moi, k(a)ko ne znamъ toga. Vsi bo prišalci esu ubozi. I tagda zapovida c(ěsa)ръ poiti v domъ Evreminiěnovъ iskat i č(lově)ka toga.

VIII. I zapovida Evreminiěń rabomъ svoimъ stoli i prestoli pripraviti i sa svićami i s tam'ěnomъ sreti nihъ. I pride c(ěsa)ръ i papa i s²¹ dvoromъ svoimъ i mnozi ljudi š nimi u dvorъ Eremeniěnovъ. I bi malčanie u domu Evremiěna.

Mati že ego biše zakrila okance da ne vidi nikogare.²² Evreminiěń prida preteče i poče iskat i č(lově)ka toga. *I naiđe podъ skalami svoimi ubogoga martva ležeći ki obrazъ suknomъ imiše pokarvenъ i daržeći hartu u rukavъ napisanu kruto daržeći stisnutu. Videći to Evreminiěń, začъ jure papъ i c(ěsa)ръ blizu bihu poteče protiva nimъ dati nimъ tu / stvarъ na znanie.* Došadši dakle papa vkuř' s c(ěsa)remъ, hartu onu iz ruke mu iznehu i daše ju pisaru neka ju na glasъ pročte, zapovida mu.

Slišajući ova mati negova, reče k sluga(mъ) svoimъ:²³ »Ča e ta krić i nać su simo prišli ti ljudi?« I gladaše is polaće. Sluga že č(lově)ka bož'ě ki mu služaše reče nojъ: »Da esu našli č(lově)ka bož'iega podъ skalu ere samъ vilika znamen'ě i čudesa videlъ odъ nega. Vsaki dań odъ nedile do nedile poš'ěčaše i dvi unči brařna jidiše i dvi unči vodi piěše, a v noći bezъ sna prebivaše. A ini odъ klevritъ tvoihъ pakost' mu činahu. Niki ga palicama biěhu, a druzi ga nogami pehahu, a drugi se nimъ rugajući pomie na nega livahu. I on s radostiju vse to priemaše i trplaše.«

¹⁹ *slišaseše* orig. — ²⁰ *užasiše se* orig. — ²¹ *sz* orig. — ²² Ovdje se prekida tekst pisarevom interpolacijom u kojoj je unaprijed ispričano ono što sadržajno spada na kraj VIII gl. gdje je govor, kao i u ostalim tekstovima, o otkrivanju Aleksijeva tijela. — ²³ Ovdje se prekinuti tekst nastavlja.

I to slišēci Evp(e)m̄i)n̄iēn̄ь i žena negova, tekoše k nemu mnogo se čudeći. *I najdoše ga podь skalumь, k(a)ko sprida rekosmo.* I zazva ga Evremiēn̄ь i ne bi glasa odь nega. I ođkri lice negovo i vidi ga svitlečega se k(a)ko an̄j(e)la i daržeća hartu u ruci, *k(a)ko sprida rekosmo,* u ruci svoei. *Otacь negovь hotiše mu ju tu hartu iz ruke izneti i viditi če e v nei pisano,* a onь ne ti mu e pustiti.

IX. Evreminiēn̄ь ide od nega i reče papi i c(ēsa)ru: »Koga išćemu, naidoh ga.« I povida imь *kako hartu darži u ruki svoei* i k(a)ko ·ž. (=7)²⁴ letь priē pride u dvorь negovь k nemu. I vse po redu povida nimь, k(a)ko živi u nega i k(a)ko mu otiēše hartiju iz rukь izneti, a onь da mu e ne ti pustiti.

141v

Tagda zapovidi papa i c(ēsa)гь načiniti ođarь i položiti na nь negovo s(ve)to telo. I sta papa i c(ēsa)гь i vsi ljudi predь odromь. I rekosta papa i c(ēsa)гь k nemu: »Rabe boži, mi ako i grišna esva, *zato li esva / glavara od svita i ovo e ot(a)сь tvoјь Seleniјь.* Daјь nama tu hartiju da vidimo gdo si ti!« I tagda imь ju pusti i daše ju pisaru, *k(a)ko sprida rekosmo,* da ju čte na glasь.

A pisarь ju priemši, razvi ju i poče ju na glasь čtati da ju vsi razumiju če u noјь gov(o)ri. *Čtući dakle hartu onu čtući doide na one riče da estь onь Aleksio sinь Evfeminiēna i matere negove, ženi Selī, a zaručenikь nihove nevesti ka e u polači nihovoјь š nimi »koјь pustihь zlatь parstень i pasь kada se odь nee odilihь po božihь putihь išćući Is(u)h(rьs)ta.« I va tomь listu čtaše vasь negovь životь i otainosti ke imi sa o(t)c(e)мь i s m(a)terumь i svojumь zaručenicomь. I slišajući to vsi ki bihu tu, svi k(a)ko nimi zamalknuhu i pomahaše gl(a)v(a)mi svoimi i mnogi plačь učiniše.*

*A tu biše i ot(a)сь i mati i zaručenica negova.*²⁵ I kada sliša ot(a)сь i mati nega i zaručenica negova čtenie harti i čese u noјь gov(o)ri, tagda otacь negovь skoči se is prestola svoega na komь siēše i razdri svite svoje i uriza vlasi svoje i udri se rukomь u parsi svoje i plačući se terzaše sedini svoje i *bradu svoju.* I tekь pade na obrazь sinu svoemu gl(a)s(o)мь velikimь plač(u)ći i gov(o)r(e)ći: »Uvi mni, sinko moјь, *predragi Aleksio, Aleksio* voine starosti moee, *zenico očiju moeju, k(a)ko ја živь budu prežь tebe, sinko moјь predragi?* Kamo imamь ⟨dēti⟩, sinko, setovanie sarca moega?«

²⁴ v. bilj. 17. — ²⁵ Ovdje se nastavlja Bč.

142r X. *Zatimъ pripade paki mati negova i zaručnica negova i plačъ ki učiniše izreći se ne more. Po(z)najuci da e sinъ ono nee i poče tarzati vlasti svoje gledajući sina svoga Aleksie. I reče k nemu: »O sinu mojъ predragi Aleksiju, zač mi to t(a)ko stvori i zač ni se ne êvi? Uvi / mni, muži, daite mi mesto da si gledamъ edinoga predragoga sina moga Aleksie, agnaca d(u)še moe i ptica gnidla moga, svitlostъ očiju moeju, utišenje sarca moga.« I žalostno celivajući ga, kričаше gov(o)r(e)ći: »Uvi mni, sinko mojъ predragi Aleksiju, začъ mi to t(a)ko učini? Toliko letъ pustъ esi bilъ u domu o(t)ca tvoga i ne êvi se mani, materi svoei.«*

A zaručnica negova tekši v čarnihъ svitaňh i gov(o)r(e)ći: »Uvi mni, pustin'nogarlice moe! Koliko letъ želihъ slišati glasъ tvoi kamo se esi delъ i ne êvi se mani. Jure odъ danasъ esamъ vdova i ni mi jure nikogare gledati, da odъsele vsplaču se odъ gorkosti²⁶ sarca moega.«

I ljudi viduće i čudeće se velmi, svi se vele gorko plakahu.

XI. Tagda zapovidasta *s(ve)ti o(ta)cbъ papa i c(êsa)rъ* ponesti odarъ na kom' ležaše telo *s(ve)toga Aleksa i postaviti ga posredi grada Rima*. I slišavši graēne, stekoše se nada нь. I koliko koli nemoćnihъ pride k nemu vsi isceliše se i zdravie prieše. Nimi progov(o)r(i)še, slipi progledaše, besni izbavleni biše.

I kada to vidi *s(ve)ti o(ta)cbъ papa i c(ê)саръ* sama vazesta odarъ na komъ ležaše *s(ve)to* telo i ponesosta da se osveti prikosnieniemъ č(lovê)ka božiega.

Otac že daržaše se za ruku nega i kolimbaše se k(a)ko p'êňъ i biēše se v parsi svoe. Mati že nega prostiraše vlasi svoe na parsi nega kolimbajući se. A zaručnica nega ridajući i setujući vsledъ odra grediše. A ljudi gnetihu se deržeće ga se. I ki nošahu odarъ hoditi ne mogahu predъ ljudmi.

142v Tagda *c(êsa)rъ* zapov/ida zlato i srebro sipati po puti da se ljudi na ne obrate i da mogutъ putъ imiti. I nigdore se na ne obrati, *veće* ljubeći telo *b(la)ženoga Aleksa nego zlato i srebro*.

Mnogu že trudu bivšu i potomъ donesoše ga v crikavъ *s(ve)toga Bonifaciê*. *Papa i c(êsa)rъ* zapovidasta učiniti raku zlatu i urišiti dragimъ kameniemъ i vložiti va nu telo *b(la)ženoga Aleksa*. I tako stvoriše. Bi dakle Aleksio *s(ve)ti* sedmi danъ u crikvi *s(ve)toga Bonifaciê* položenъ v raku miseca marča danъ .žī. (=17). I činiše blagdani .ž. (=7) dni, otcu že i materi i zaručnici tu prebivajućimъ.

²⁶*korkosti* orig.

Voleju božieju izavri iz rake blagoe vonne murro. I vsemu čudu bivšu, vsi nedužni sabrašē se i vzimajuće mazahu se, i ozdravlahu hvaleće G(ospodi)na B(og)ja i s(ve)toga Aleksa.

I ova se esu zgodila po rojstvu Is(u)h(r)sto)vu na letь četiresta i desetomь va vrime ladaniē s(ve)toga otca papi Inocenciē i Onoriē c(êsa)ra. Počiva u Rimu, kako zgora e rečenu, ki budi molitelь za n(a)sь. Am(e)nb.

Sažetak

U članku se analizira u posljednje vrijeme otkriveni i jedini potpuni glagoljski tekst hrvatske redakcije legende o sv. Aleksiju. Tekst je otkriven u glagoljskom rukopisu iz 1617. g., a čuva se u Biblioteca Comunale, Siena, pod signaturom F-V-6. Premda se u tekstu osjeća utjecaj zapadne tradicije legende, konstatirano je da naš tekst pripada bizantskom tipu legende i da je potekao iz istog staroslavenskog izvora kao i već objavljeni glagoljski tekst (»Slovo« 27). Sudeći po interpolacijama, kojima izvor nije poznat, zaključilo se da je glagoljski pisar bio originalan, što pokazuju i druge stilističke i jezične intervencije na tekstu koji mu je služio kao predložak. S lingvističkog gledišta može se reći da je crkvenoslavenski tekst prošao jak utjecaj narodnog jezika, a neki elementi dijalekta koji se govori u Vrbniku na otoku Krku pokazuju da je odatle morao biti i glagoljski pisar. Da dokaže svoje zaključke i da omogućiti daljnja istraživanja, autorica je priredila kritičko izdanje novootkrivenog teksta koji ovdje objavljuje u latiničkoj transliteraciji.

Riassunto

UN'ALTRA VERSIONE GLAGOLITICA DELLA LEGGENDA DI SANT'ALESSIO

Nell'articolo si analizza il recentemente scoperto ed unico testo completo della redazione croata della leggenda di sant'Alessio. Il testo si trova nel manoscritto glagolitico del 1617., conservato nella Biblioteca Comunale di Siena, segn. F-V-6. Il testo, pur avendo subito l'influsso della tradizione occidentale della leggenda, appartiene al tipo bizantino della leggenda ed ha la stessa origine paleoslava del testo glagolitico precedentemente pubblicato (Slovo 27). Certe interpolazioni d'origine sconosciuta mostrano l'originalità dello scriba glagolita, che si manifesta anche negli interventi stilistici e linguistici sul testo originale da cui deriva. Dal punto di vista puramente linguistico si può dire che il testo ecclesiastico slavo ha subito un forte influsso della lingua volgare, impregnato come è di certi elementi del dialetto parlato a Vrbnik nell'isola di Krk (Veglia), da dove doveva provenire lo scriba glagolita. Per provare le sue conclusioni e per facilitare altre indagini sul testo l'autrice ha curato infine l'edizione del testo, che si pubblica qui in trascrizione latina.

Izvorni znanstveni članak

Primljeno: 9. rujna 1982.

Autor: Biserka Grabar,

Staroslavenski zavod »Svetozar Ritig«, Zagreb